

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	17
<i>Ναπολέων Μαραβέγιας</i>	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ευρωπαϊκή ενοποίηση στην πρώτη μεταπολεμική δεκαετία	21
<i>Χαράλαμπος Τσαρδανίδης</i>	
1. Εισαγωγή: Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο	21
2. Οι πρώτες προσπάθειες ενοποίησης της Ευρώπης (1945-1950)	22
2.1 Ενδογενείς παράγοντες	23
2.2 Εξωγενείς παράγοντες	28
2.3 Οι πρωτοβουλίες συνεργασίας και ενοποίησης	30
3. Η άνοδος και η πτώση του ομοσπονδιακού οράματος (1950-1955) ..	36
3.1 Το Σχέδιο Σουμάν και η δημιουργία της ΕΚΑΧ	36
4. Συμπεράσματα	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οι διευρύνσεις της ΕΟΚ/ΕΕ: Από την Ευρώπη των έξι στην Ευρώπη των είκοσι οκτώ	51
<i>Σπύρος Σακελλαρόπουλος</i>	
1. Εισαγωγή	51
2. Η διαδικασία που ακολουθείται για να ενταχθεί μια χώρα στην ΕΕ ..	51
3. Για ποιους λόγους επιθυμεί μια χώρα να γίνει μέλος της ΕΕ	53
4. Η διεύρυνση του 1973: Ηνωμένο Βασίλειο, Δανία, Ιρλανδία	54
5. Η ένταξη της Ελλάδας (1981)	56
6. Η ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας (1986)	58
7. Η ένταξη της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας (1995) ...	59
8. Η ένταξη της Κύπρου και της Μάλτας (2004)	59
9. Η ένταξη των πρώην σοσιαλιστικών χωρών (2004-2013)	60
10. Συμπέρασμα	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Θεωρίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης: Αναγνώσεις μιας «πολλαπλότητας»	69
<i>Μιχάλης Ι. Τσινισιζέλης, Δημήτρης Ν. Χρυσόχου</i>	
1. Εισαγωγή	69
2. Εννοιολογικό μωσαϊκό	69
3. Πολιτειολογικές θεάσεις	72
4. «Πολλοί λαοί, ένας δήμος;»	76
5. Προς τη «μεγάλη εικόνα»	78
6. Συμπεράσματα	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η θεσμική συγκρότηση και η νομοθετική διαδικασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση	87
<i>Αργύρης Γ. Πασσάς</i>	
1. Εισαγωγή	87
2. Δημοκρατία και ο ρόλος των εθνικών κοινοβουλίων	90
3. Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	91
4. Η οργάνωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	92
4.1 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	93
4.2 Το Συμβούλιο της Ένωσης	94
4.3 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	97
4.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή	98
4.5 Το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο	101
4.6 Τα συμβουλευτικά σώματα	101
5. Οι νομοθετικές διαδικασίες	102
5.1 Η συνήθης νομοθετική διαδικασία	102
5.2 Ειδικές νομοθετικές διαδικασίες	102
6. Η πραγματικότητα της νομοθετικής διαδικασίας	103
6.1 Η προνομοθετική φάση	103
6.2 Η συνήθης νομοθετική διαδικασία (συναπόφαση)	106
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η εξέλιξη των προτύπων διακυβέρνησης της ΕΕ	113
<i>Μαρία Μενδρινού</i>	
1. Εισαγωγή	113
2. Η αρχιτεκτονική της Ένωσης και η εξέλιξή της	114
2.1 Η καινοτομία της «υπερεθνικότητας»	114
2.2 Αισιοδοξία και επιφυλακτικότητα: Η αρχιτεκτονική των «πυλώνων» και τα όρια της «υπερεθνικότητας»	115
2.3 Η «ατελής» συνταγματοποίηση και οι νέες προκλήσεις στην οργανωτική λειτουργία της Ένωσης	116

3. Τα πρότυπα διακυβέρνησης της ΕΕ και ο εμπλουτισμός τους	118
3.1 Κοινοτική μέθοδος – Υπερεθνική συνεργασία	118
3.2 Κεντρική ρύθμιση	120
3.3 Διακυβερνητική συνεργασία	121
3.4 Διακυβερνητικός συντονισμός	123
4. Συμπεράσματα	129
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Έννομη τάξη και θεμελιώδεις ελευθερίες στην ΕΕ	133
<i>Αντώνης Μεταξάς</i>	
1. Η έννομη τάξη της ΕΕ	133
1.1 Προεισαγωγικές επισημάνσεις	133
1.2 Η ποιοτική ιδιαιτερότητα της ενωσιακής έννομης τάξης	134
2. Ενωσιακές ελευθερίες	144
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Τα οικονομικά της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης	149
<i>Ναπολέων Μαραβέγιας, Δημήτρης Κατσίκας</i>	
<i>Εισαγωγή</i>	149
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΑΓΟΡΑ	150
1. Οι απαρχές της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης: Η Συνθήκη της Ρώμης	150
2. Η τελωνειακή ένωση	153
3. Η ενιαία αγορά	159
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΙΑΙΑ ΑΓΟΡΑ ΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	169
1. Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)	169
2. Κρίση και μεταρρύθμιση: Από την ΟΝΕ στην τραπεζική ένωση	179
<i>Συμπεράσματα</i>	186
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Η «Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ένωση»: Μια συνοπτική θεώρηση των θεσμικών και κανονιστικών ρυθμίσεων	191
<i>Χρήστος Βλ. Γκόρτσος</i>	
1. Ιστορική αναδρομή	191
1.1 Το καθεστώς πριν από την εφαρμογή της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	191
1.2 Το καθεστώς μετά τη θέση σε εφαρμογή της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	192
1.3 Οι πολιτικές πρωτοβουλίες κατά τη διάρκεια του 2012	194
1.4 Οι εξελίξεις κατά τη διετία 2013-2014: Θεσμοθέτηση των βασικών πυλώνων της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης	197
2. Μικρο-προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και προληπτική ρυθμιστική παρέμβαση στη λειτουργία τους	197

2.1 Θεσμικές εξελίξεις	197
2.2 Κανονιστικές εξελίξεις	202
3. Εξυγίανση μη βιώσιμων πιστωτικών ιδρυμάτων	203
3.1 Θεσμικές εξελίξεις	203
3.2 Κανονιστικές εξελίξεις	205
4. Εγγύηση τραπεζικών καταθέσεων	209
4.1 Θεσμικές εξελίξεις	209
4.2 Κανονιστικές εξελίξεις	211
5. Οι λοιποί πυλώνες για την πλήρη ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης	212
5.1 Ανακεφαλαιοποίηση πιστωτικών ιδρυμάτων με δημόσιους πόρους: Το DRI	212
5.2 Εκκαθάριση πιστωτικών ιδρυμάτων	213
5.3 Τελικός αναχρηματοδοτικός δανεισμός από την ΕΚΤ	213
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Το ζήτημα της δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	219
<i>Χρήστος Α. Φραγκονικολόπουλος</i>	
1. Εισαγωγή	219
2. Οι διαστάσεις του δημοκρατικού ελλείμματος	220
2.1 Θεσμική/διαδικαστική	221
2.2 Κανονιστική	222
2.3 Κοινωνικο-ψυχολογική	222
3. Η αντίθετη άποψη	223
4. Η κρίση της Ευρωζώνης ως πρόκληση για τη δημοκρατική Ευρώπη	225
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)	235
<i>Χαράλαμπος Τσαρδανίδης</i>	
1. Εισαγωγή	235
2. Από την ΕΠΣ στην ΚΕΠΠΑ	236
3. Οι λόγοι για την ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)	238
4. Η εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ	239
5. Η δομή της ΚΕΠΠΑ μετά τη Λισαβόνα	245
5.1 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	245
5.2 Η Προεδρία	246
5.3 Το Συμβούλιο Υπουργών	246
5.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή	247
5.5 Ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΚΕΠΠΑ	247

5.6	Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	248
5.7	Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ)	248
5.8	Οι Σύμβουλοι Relex	249
5.9	Οι Ειδικοί Εκπρόσωποι	249
5.10	Οι Ομάδες Εργασίας της ΚΕΠΠΑ	249
6.	Ο τρόπος λήψης αποφάσεων και τα μέσα άσκησης της ΚΕΠΠΑ	250
6.1	Ο τρόπος λήψης αποφάσεων	250
6.2	Τα μέσα άσκησης	251
6.3	Αποτίμηση και προοπτικές της ΚΕΠΠΑ	253
7.	Συμπεράσματα	259
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: Η ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας: Η περίπτωση της επιχείρησης «ΑΤΑΛΑΝΤΑ»		265
<i>Πέτρος Σιούσιουρας, Δημήτριος Δαλακλής</i>		
1.	Εισαγωγή	265
2.	Τα πρώτα βήματα στην άμυνα και την ασφάλεια: Από τη Δουνκέρκη στη ΔΕΕ	267
3.	Από τη ΔΕΕ στην ΚΠΑΑ	270
4.	Γεωπολιτική και πολιτική (αυτόνομης) ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας	277
5.	Η πρώτη αυτόνομη ευρωπαϊκή στρατιωτική επιχείρηση: Η επιχείρηση «ΑΤΑΛΑΝΤΑ»	281
6.	Συμπεράσματα	288
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12: Η προοπτική της διεύρυνσης της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας		297
<i>Δημήτρης Μπούρης, Νικόλαος Τζιφάκης</i>		
1.	Εισαγωγή	297
2.	Η διεύρυνση προς τα Δυτικά Βαλκάνια και την Τουρκία	298
2.1	Τα Δυτικά Βαλκάνια	298
2.2	Η Τουρκία	304
3.	Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας	305
3.1	Η αναθεωρημένη ΕΠΓ	308
4.	Συμπεράσματα	309
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13: Η Κοινή Εμπορική Πολιτική		315
<i>Αστέρης Πλιάκος</i>		
1.	Εισαγωγή	315
2.	Έννοια	317
3.	Διαδικασία	321

4. Εφαρμογή	323
5. Η Κοινή Εμπορική Πολιτική ως μέσο οικονομικής ανάπτυξης	330
6. Συμπεράσματα	331
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14: Η ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής	333
<i>Γιώργος Ανδρέου</i>	
1. Εισαγωγή	333
2. Οι καταβολές, η διαμόρφωση και η εξέλιξη της πολιτικής συνοχής ..	336
2.1 Η προϊστορία της συνοχής	336
2.2 Η εμφάνιση της συνοχής και η δημιουργία της πολιτικής συνοχής	339
2.3 Οι αναθεωρήσεις της πολιτικής συνοχής, 1993-2013	342
2.4 Η πολιτική συνοχής για την περίοδο 2014-2020	346
3. Η συμβολή της ευρωπαϊκής πολιτικής συνοχής στην επίτευξη του στόχου της συνοχής	352
4. Συμπεράσματα	358
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15: Η Κοινή Αγροτική Πολιτική	363
<i>Νικόλαος Κ. Μπαλτάς</i>	
1. Εισαγωγή: Αίτια και ιστορικό της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής	363
2. Στόχοι και βασικές αρχές της ΚΑΠ	366
3. Κοινή οργάνωση των αγορών των αγροτικών προϊόντων	367
4. Αξιολόγηση της ΚΑΠ που εφαρμόστηκε μέχρι το 1992	369
5. Προσπάθειες για αναθεώρηση της ΚΑΠ	371
6. Αναθεώρηση της ΚΑΠ του 1992	373
7. Η Συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης και οι διαπραγματεύσεις του Γύρου της Χιλιετίας	374
8. Η αγροτική πτυχή της διεύρυνσης της ΕΕ	374
9. Η ενδιάμεση αναθεώρηση της ΚΑΠ	376
10. Διαρθρωτική πολιτική στη γεωργία	377
11. Νέες εξελίξεις της ΚΑΠ	380
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16: Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική και η προστασία του περιβάλλοντος στην ΕΕ	385
<i>Εμμανουέλα Δούση</i>	
1. Εισαγωγή: Ιστορικά προλεγόμενα	385
2. Η προστασία του περιβάλλοντος εντός της Ένωσης	391
3. Η εξωτερική αρμοδιότητα της ΕΕ στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος	394

4. Συμπεράσματα	401
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17: Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ: Η εξέλιξη της αρμοδιότητας της ΕΚ/ΕΕ στον τομέα της ενέργειας	403
<i>Νικόλαος Ε. Φαραντούρης</i>	
1. Εισαγωγή	403
2. Πολιτική ενέργειας και πρωτογενές δίκαιο της ΕΕ	404
3. Κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ ΕΕ και κρατών μελών	407
4. Στόχοι της πολιτικής ενέργειας της ΕΕ	410
5. Συμπεράσματα	416
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 18: Η ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική: Από την άτολμη ανάπτυξη στο αβέβαιο μέλλον	421
<i>Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος, Μαρίνα Αγγελάκη</i>	
1. Εισαγωγή	421
2. Το αποπαίδι χειραφετείται (;)	422
2.1 Η κοινωνική διάσταση στο πλαίσιο των ιδρυτικών Συνθηκών και του δευτερογενούς δικαίου	422
2.2 Η κοινωνική διάσταση τη δεκαετία του 1980: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων	424
2.3 Φυγή προς τα εμπρός με διστακτικά βήματα: Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ και η Συνθήκη της Λισαβόνας	426
3. Η αυτονόμηση της κοινωνικής διάστασης μέσω των ήπιων εργαλείων διακυβέρνησης	428
4. Η ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική στο πλαίσιο της κρίσης	432
5. Συμπεράσματα	434
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 19: Η ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού	437
<i>Γιώργος Καρύδης</i>	
1. Εισαγωγή	437
2. Έλεγχος της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων	437
2.1 Άρθρα 101-102 ΣΛΕΕ	437
2.2 Συγκεντρώσεις επιχειρήσεων	446
3. Κρατικά μέτρα και ανταγωνισμός	449
3.1 Διασφάλιση του χρήσιμου αποτελέσματος των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ	449
3.2 Κρατικά μέτρα που αφορούν τις δημόσιες επιχειρήσεις ή τις επιχειρήσεις που απολαμβάνουν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα: Άρθρο 106 ΣΛΕΕ	449

3.3 Κρατικές ενισχύσεις: Άρθρα 107-108 ΣΛΕΕ	451
4. Συμπεράσματα	454
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20: Οι πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου	459
<i>Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου</i>	
1. Εισαγωγή	459
2. Κανονιστική δράση	459
2.1 Φύση, θεμελίωση και άσκηση ενωσιακών αρμοδιοτήτων	459
2.2 Ο χώρος Σένγκεν	461
2.3 Το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών	462
2.4 Η κανονιστική δράση στο πεδίο του ασύλου	463
2.5 Η αντιμετώπιση των μεικτών ροών	465
2.6 Το ζήτημα των ασφαλών χωρών (safe countries)	466
2.7 Απελάσεις και επιστροφές	467
2.8 Συμφωνίες επανεισδοχής	468
3. Επιχειρησιακές δράσεις	470
3.1 Ο έλεγχος των εξωτερικών συνόρων	470
3.2 Διοικητική υποστήριξη	471
3.3 Ο ευρωπαϊκός οργανισμός Frontex	471
3.4 Η ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων	474
3.5 Επιχειρησιακές δράσεις σε τρίτες χώρες	475
4. Η αρχή της αλληλεγγύης	476
4.1 Η διακήρυξη της αρχής της αλληλεγγύης	476
4.2 Η υλοποίηση της αρχής της αλληλεγγύης	478
5. Συμπεράσματα	480
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 21: Οι ευρωπαϊκές πολιτικές της γνώσης: Εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα και καινοτομία	485
<i>Φωτεινή Ασδεράκη</i>	
1. Εισαγωγή	485
2. Η διαμόρφωση της πολιτικής για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, την έρευνα και την καινοτομία	486
3. Οι αρμοδιότητες της Ένωσης και ο τρόπος λήψης των αποφάσεων	487
4. Χώροι πολιτικής για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, την έρευνα και την καινοτομία	490
4.1 Η δημιουργία του Χώρου για την Εκπαίδευση και Κατάρτιση ..	490
4.2 Η Διαδικασία της Κοπεγχάγης	498
4.3 Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης	501

4.4 Η Ευρώπη της έρευνας και της καινοτομίας. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας και η Ένωση Καινοτομίας	506
5. Συμπεράσματα	511
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22: Μια επαναθεώρηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης	519
<i>Κωνσταντίνος Α. Στεφάνου</i>	
1. Εισαγωγή	519
2. Αξιολόγηση από τη σκοπιά του συνόλου	521
2.1 Η δυναμική της ολοκλήρωσης	521
2.2 Θεσμικο-πολιτικά ελλείμματα	525
2.3 Ο εκδημοκρατισμός της Ένωσης	526
2.4 Θεωρητικές προσεγγίσεις του ενοποιητικού εγχειρήματος	526
3. Η αξιολόγηση από τη σκοπιά των κρατών μελών	528
3.1 Πολιτικές προσεγγίσεις	528
3.2 Οικονομικές προσεγγίσεις	529
Χρονολόγιο σημαντικότερων γεγονότων της Ευρωπαϊκής Ένωσης	533
Ευρετήριο ονομάτων	543